

Naalakkersuisut siulittaasuata ukiortaaq 2009-mi oqalugiaataa

Asasakka Kalaallit Nunaanni nunaqqatikka tamassi.

Ukioq nunatta oqaluttuarissaanerani pingaaruteqarnerpaaq qaangersimalerparput, ullumilu ukiortaaq aallarnerparput periarfissat unammisassallu nutaat qaamanerumik siunissaqartitsilersussat ornillugit.

Namminersorneq taasissutigigatsigu qinersisartut 76 %-ii akuersimmata nuannaarnerup pianik qullilisugut amerlaqaagut. Inuiaat kalaallit aatsaarpiavik aperineqarpugut nunat tamat inatsisaasa ataanni ilumut inuiattut akuerineqarusunnersugut. Siulivut aperineqarsimanngisaannarput uagullu aperineqaratta misigisaq tussunngunartoq pigalugu taasiartorpugut.

Nunaqqatikka, tamassi pilluaritsi aasamut inuiattut ullorsiornerput eqqorlugu Namminersorneq eqqunneqartussanngomat. Naalakkersuinikkut inuiaqatigiittullu aaqqissuussaanitsinni allanngineq tunngaviliisussaq nutaaq aallarnertussanngorparput.

Suliaq annertoq imaannaanngitsorlu naammassisimalerparput Namminersorerullu piviusunngortinneqarnissaa anguniarlugu suleqataasimasorpassuit tamakkerlugit manna iluatsillugu suleqataasimaneranni qamannga pisumik qutsavigiumavakka.

Namminersorneq pillugu inatsit 28. november 2008 Inatsisartuni akuersissutigigatsigu tullinnguuttoq tassaavoq Folketingimit akuersissutigineqarnissaa. Tamanna pissaaq kingusinnerpaamik martsimi.

Namminersorneq pillugu inatsisip inuiattut ullorsiornitsinni atuutitinneqalerani suliaarput siullerpaaq tassaavoq aatsitassanut tunngatillugu akisussaaffiup tamakkiisumik danskit naalagaaffiannit nunatsinnut nuunneqarnissaa sulissutigissallugu.

Akisussaaffeqarfiit tullinnguullugit tiguneqartussat tassaassapput inuussutissalerinermut tunngatillugu inatsiseqarneq tamakkiisoq. Taamaaliornitsigut nunatsinni neqissaqarniarnikkut immitsinnut pilersorsinnaassuseqarnitta eqaannerumik aaqqissuunnissaanut periarfissaqalissaagut.

Aamma avataniit sulisussarsiortarnermut tunngassuteqartut kiisalu nunassittoqarsinnaaneranut tunngatillugu inatsisiliornerit piaartumik nunatsinniit akisussaaffigineqalernissaat sulissutiginiarpaput. Taamaaliorniarpugut nunatsinni ukiuni aggersuni suli annertunerujartortumik sorpassuartigut sulisussatigut amigaateqarnitta annertuseriarnissaa naatsorsuutigigatsigu.

Avataaniit maanga tikillutik sulerusuttut qujarullugit tikilluaqqusariaqarpagut. Inuiaqatigiinni oqallinnerit malinnaaffigisuugaanni oqaatiginiarneqartarpunga nunarput kalaallinuinnaq sammitinniarsarisuugiga – kalaallisut oqalussinnaanngitsut atorfissaqartingikkikka. Tamanna paatsoorneruvoq. Kikkut tamarmik maani sulerusuttut pisariaqartippagut, allamiullu maani sulerusuttut tikilluaqqullugit qujaruttariaqarpagut.

Nammineernerujartornerpullu ilutigalugu kalaallit immitsinnut piумаaffiginerusariaqalerpugut. Upernaaq maajip arfernani Namminersorneq pillugu Isumaliutissiissutip Katuami persuarsiornerumik puigunaatsumillu tunniunneqarnerani ilaatigut ima oqaaseqarpunga:

”Tamatta ataasiakkaarluta periarfissanik ineriartuutaasussanik ujartuinerusariaqalerpugut, ikiorneqarnissaannaq utaqqinagu. Timikkut tarnikkullu nukittuujusariaqarpugut, tamannalu angusinnaavarput immitsinnut piумаaffigeqatigiinnitsigut ikorfartoqatigiinnitsigullu. Siulitta anersaavat, nammineersinnaassusiat pinertussusiallu eqqaamallugu upperaara uagut kinguaajusugut aamma tamanna angussaqaaripput.”

Aap, annernartarumaarpoq suulluunniimmi akeqanngitsumillusoq taamaattussaannartut anguneq ajorpagut. Aamma Namminersorneq taamaappoq – ilungersorluta sulinitsigut iluatsissaqaarparput.

Suliassaq alla pingaaruteqartorujussuaq maannangaaq aallartinniagassarput tassaavoq tunngaviumik inatsisitaarniarnissatta piareersaasiulernissaa. Suliassaq aallartinniarlugu suleqatigiissitamik suliassiissutip sinaakkutissaanik aalajangersaasussamik pilersitsissaagut.

Namminersorneq akuersissutigigatsigu suliassaq alla aamma pingaaruteqartorujussuaq salliutitassarput angerparput. Oqaatsivut pisortatigoortumik oqaasinngortussanngorput,

tamannalu timitalerniarlugu oqaatsit pillugit inatsisissamik piareersaasiortussamik suleqatigiissitamik pilersitsissaagut. Inatsisissaq oqaatsit pillugit politikikkissatsinnut tunngaviliisuusaaq, taassumalu imarissavaa ingerlatsivinni tamaginni oqaatsitta atorneqarnerisa periuseqarfigilernissaat. Kisiannili pisortani allaffissornitsinni, peqqinnissaqarfiup iluani allanilu immikkut ilinniagalinnik pisariaqartitsiuartilluta kalaallit qallunaallu oqaasii atortuartariaqarallassavagut.

Suut inuiaqatigiinni ingerlatitaanitsinni ajornartorsiutigisavut qimerloorutsigit sorpassuartigut aaqqitassaqarpugut. Isornartorsiuisoqartarmat qujanaqaaq taamaalillutami aaqqitassagut paasilertarsigit. Siumullu isiginerusumik kaammattoqatigiinnerulertariaqarpugut.

Inuiattut immitsinnut nukittorsaqatigiinissarput aatsaat taamak pisariaqartigilerpoq. Qiimmassaqatigiinnerulerniarta, nuannaarneruleraangattami nukissaqarnerulertarpugut.

Qanormi iliorluta nukittorsaqatigiissaagut, aperisoqarsinnaavoq.

Isumaqarluinnarpunga kulturitsinnut attuumassuteqartut nukittorsaaffiginerisigit alloriarneq annertoq angusinnaassagipput. Kulturi pillugu qaammat kingulleq isumasioqatigiinnermi oqariaartuutigaara kulturimut attuumassuteqartunik tamanik suliaqartut inuunitsinnut pingaaruteqarluinnarnerat. Tamakkuninnga suliaqartunik akornatsinniittoqanngikkaluarpat inuunerput qalipaateqanngilluinnassagalarpoq. Taama piginnaasallit inuunitsinnut qiimmassaajuarnerat qujassutigiinnarnagu tapersersorniagassaraagut.

Ilinniarnernikkutaaq inuiattut nukittorsarnissarput pisariaqarluinnarpoq. Kiffaangissuseqarluta nammieernerulissagutta ilinniarluarsimasuusariaqarpugut. Ilinniartitaanerup qaffassarneqarnissaa anguniarlugu immikkut iliuuseqarnermut atatillugu ukiaq kingulleq ataatsimeersuartitsinermi tusakkat qiimmaallannartoqarput, tasanimi oqaatigineqartut ilagimmassuk meeqqat atuarfianniit naammassisartut pikkorissigaluttuinnartut.

Ilinniartitaanerit meeqqerivinniit qummut inuussutissarsiutitigut ilinniartitaanernut kiisalu atuagarsornikkut qaffasinnerusumik ilinniarfiusunut ataqatigiissarneqarnissaat pimoorullugu maanna ingerlanneqarpoq.

Ilinniagaqassutsip qaffassarneqarnissaa anguniarlugu immikkut iliuuseqarnerup sunniteqaleriartornera malugiartulerlugu tulluusimaarnaqaaq. Meeqqat Atuarfianiit ingerlaqqikkusullutik ilinnialersartut amerliartorput. Efterskolerusuttut amerlalluinnarput aammalu ilinniarnertuunngorniarnarfinni aallartittartut aatsaat taamak amerlatigilerput. Taamaattumik Qasigiannuani Efterskolissap atulernissaa qilanaareqarput kiisalu Ilinniarnertuunngorniarnarfinni inissat amerlisarneqarnerat aamma nuannaarutissaavoq.

Ilinniartitaanerit nunatsinni ingerlanneqarsinnaasut amerliartorput, kisiannili ilinniarsimasut aalajangersimasut amigaataanerunerat ilungersunartorujussuuvoq. Soorlu qaffassisumik ilinniarsimasut assersuutigalugu inatsisilerituut peqqinnissaqarfiullu iluani ilinniartitaanerit naammassisartut amerlanerusinnaanerit kissaatiginaqaaq.

Taamaappoq aamma palasissaqarniarnermut tungassuteqartut. Palasissaaleqineq sumiiffippassuarni ajornartorsiutaavoq immikkullu ittumik palasinnngorniartitsisinnaanerit aallarteqqinnissaat eqqarsaatigisariaqalerparput.

Nuannaarutigisaqaarali ilinniakkamik naammassinnittartut amerliartornerat aammalu ilinniakkamik taamaatitsiinnartartut ikiliartornerat tulluusimaarnaqaaq.

Namminersornermi akisussaassuseqartumik ingerlatissagutsigu innuttaasugut kivitsisuusariaqarpugut. Allarpassuartigut isumalluutigisinnaasugut isiginiarsinnaagaluarpagut, soorlu inuussutissarsiutitigut periarfissat eqqarsaatigalugit, kisiannili suliassat nunap inuinit kivinneqarsinnaanngippata taava sumiilissaagut – isiginnaartuinnartut inississaagut.

Inuiaqatigiit ingerlatitaaneranni suliassaq pingaaruteqartoq ullumimiit aallartittumik piviusunngorpoq. Ippassaq tikillugu kommunit 18-iupput ullumimiillu sisamaannangorput.

Kommunerujussuit pitsaasumik aallarteriarnissaat aqutissiueqataaffiginiarlugu inuussutissarsiornikkut pitsaanerumik ineriartortitseqqissinnaanissaannik periarfissikkusuppagut. Naalakkersuisuni kissaatigaarput kommunit innuttatik sumiiffigisaminnilu suliffiutillit peqatigalugit inuussutissarsiornikkut periarfissat nutaat peqataaffigilluulerumaaraat, soorlu nukissiuuteqarnikkut, aatsitassarsiornikkut allallu periarfissaasinnaasut eqqarsaatigalugit.

Kommunit suleqataalluarnissaat pisariaqarluinnarpoq. Tassami ukiuni aggersuni aatsitassarsiornikkut aammalu alumiiniuliorfimmik pilersitsinissamik pilersaarutit iluatsissappata sulisussanik pisariaqartitsinerput annertusissaqaaq.

Aatsitassanik ujarlerniarlutik qinnuteqartartut aatsaat taama amerlatigilerput. Nunarsuarmili aningaasarsiornikkut ajornartorsiortoqarnera eqqarsaatigalugu naatsorsuutigisariaqarpoq aatsitassarsiornikkut pilersaarutaagaluartut immaqaa annikillisarneqarlutik kinguartinneqarsinnaanissaat.

Uuliasiorniarnarit eqqarsaatigissagutsigit, naak uuliap akia appariartoraluartoq, taamaattoq suli soqutiginnittoqarluni ujarlernissamut qalluinissamullu akuersissutinik ukiormannaanaaq arfineq marlunnik nutaanik tunniussaqarpugut. Tassa maannamut akuersissutit 13-it tunniunneqarsimalerlutik.

Aalisakkatigut avammut tunisassiarisartakkavut ajoraluartumik ikiliartorput. 2009-mut pisassiissutissatut biologinit innersuussutigineqarsimasut qiviassagutsigit isumalluarnarpallaanngillat. Aalisagartassat innersuussutigineqartut amerlanerpaartaat appariaateqarfupput piujuaannartitsinissarlu qulakkeerniassagutsigu naatsorsuutigineqartariaqarpoq pisassiissutaasartut ikinnerulernissaat.

Pissutsit taamaannerisa pisariaqartilerpaa aalisarnermi inuussutissarsiuteqarnerup aaqqissuuteqqinneqarnissaa. Aalisarneq pillugu Ataatsimiititaliap suliani piffissami matumani naammassissagaa naatsorsuutigaarput. Ataatsimiititaliap nalilersortussaavaa siunissami aalisarnermi inuussutissarsiuteqarnerup sinaakktissaata ilusissaa.

Naalakkersuisuni isumaqarpugut siunissami aalisarnermik inuussutissarsiuteqarnerup pitsanngorsarnissaa naammassisaqarsinnaassutsip qaffassarneqarneragut kiisalu tunisassianik pitsaalluinnartunik niueruteqarsinnaanikkut anguniarneqartariaqartoq.

Piniartuunermik inuussutissarsiuteqarneq nunatsinni neqissaqartitsiniarneq eqqarsaatigalugu pingaaruteqartuassaaq.

Ukiormanna arfattassiissutaasut qiviarutsigit, naak pisassiissutit arfivinnik ilaneqarnikuugaluartut, taamaattoq illersorneqarsinnaasumik qipoqqarnik pisassinneqarsinnaanerput itigartitsissutigineqarpoq.

EU-mi nunanut puisip amiinik eqqusseqqusijunnaarneq inuiaqatigiinnut Inunnut tunngatitaanngikkaluartoq taamaattoq puisinniartarnitsinnut sunniuteqapilussinnaanera aarleqqutigaarput. Tamanna peqqutaalluni EU-mi pisut malinnaaffigeqqissaarpagut aammalu paasititsiniaasarnivut ingerlateqqissallugit.

Aamma puisinniarnernerup qanimut paasisaqarfigineqarnissaa anguniarlugu EU-mi qulliunerusut ukiortaareersimalerpat tikittussaapput.

Piniartuunermik inuussutissarsiuteqarneq nunaqarfippassuit suli nappatigaat. Nunaqarfiit inuussutissarsiornikkut allatigut periarfissaqarnerunissaat anguniarlugu sulisoqarpoq. Nunaqarfiit sutigut tamatigut ineriartorteqqinneqarsinnaanerat misissuinermissaaq ilaatinneqassaaq. Misissuititsinermut ilanngullugu avaqquneqarsinnaanngilaq piniartuunermik inuussutissarsiuteqarnerup ineriartorteqqinnissaanut periarfissaasinnaasut ilanngutissallugit.

Tassami pingaartumik puisit arferillu neqaat neqissaqarniarnitsinnut isumalluutaajuarpud, minnerunngitsumik aalisagaqassutsikkut inissisimanerput aammalu piniagassat allat killilersugaanerujussuat eqqarsaatigissagutsigu.

Peqatigitillugu silaannaap pissusaata allanngoriartornera aalisarnermik piniarnermillu inuussutissarsiuteqartunut ilungersinarsiartorpoq. Taamaattumik ukiormannamiit Pinngortitaleriffiup ataani Silap pissusaanut tunngatillugu ilisimatusarfittaassap aallartinneqartussap suliassai pingaaruteqartorujussuussapput.

Tassami silap pissusaata allanngoriartornerata sunniutai pimoorullugit misissuiffigineqartussanngorput. Pinngortitamut, avatangiisinut, inuiaqatigiinnut, inuussutissarsiutinut, atortulersuutinut taakkulu tamarmik ataqatigiinnerannut tunngassuteqartut misissuiffigineqartussanngormata.

Silap pissusaa pillugu 2013-imiit 2020-p tungaanut atuuttussamik 2009-p naalernerani København-imi nunarsuarmioqatigiit isumaqatigiissusiortussaapput.

Isumaqatigiissusioqataanissaq nunatsinniit piunassuseqarfigineqarpoq, kisiannili piunassaqaatigaarput Kalaallit Nunaat nunallu allat mikisut aningaasarsiornikkut inerisarneqartariaqartut periarfissinneqarnissaat.

Ukiuni makkunani erngup nukissiorfii amerlisarniarlugit nunatsinni ilungersuuteqaleruttorpugut. Pilersaarutigut piviusunngortikkutsigit Kalaallit Nunaat tassaalissaq nunarsuarmi nunat nukissiuutinik minguinneerpaamik annertunerpaamik atuisut ilaat.

CO 2 silaannarmut aniatinneqartartoq millisaaqataaffiginiaarlugu iliuuseqarniarsaraagut illuatungaani lu aningaasarsiornikkut immitsinnut napatinnerulissagutta allatut ajornartumik suliffissuaqarnikkut ineriartortitsisariaqarpugut.

Kalaallit Nunaata Kyoto-mi isumaqatigiissutip nutarterneqarnissaanut atatillugu Danmark-ip naalagaaffianiit immikkut isigineqartariaqarnera pisariaqarluinnarpoq. Naligiissumik naalagaaffeqatigiinnermi tamanna aamma isiginiarneqartariaqarpoq.

Aningaasarsiornikkut periarfissagut ugartortuartariaqarpagut. Nunarsuarmi aningaasarsiornikkut ajornartorsiortoqarnera piunangikkaluaruttaluunniit aamma uagutsinnut sunniuteqarnissaa ilimaginngitsoorsinnaanngilarput.

Maannamiit ukiut aggersut aningaasarsiornikkut ilungersunartorsiorfunissaat naatsorsuutigisariaqarparput. Taamaattumik immitsinnut piunaffiginerunissarput avaqqussinnaanngilarput.

Peqqinnissaqarfimmi aningaasaliissutaasartut atorluarniarlugit iliuutsit nuannaarutissaapput. Ilinniarsimasunik sulisussaqaarniarnikkut ajornartorsiutit oqilisaaffiginiarlugit qarasaasiat atorlugit ungasianiit nakorsartitsisarnerit 2008-mi aallartinneqarput. Sumiiffinni tamani atortulersuinerit 2010 ilanngullugu ingerlanneqassapput.

Peqqinnissaqarfimmut aningaasaliissutaasartut amerligaluttuinnarput, taakkulu ilumut napparsimasunut annertunerpaamik tutsinneqartarnissaat qulakkeerumallugu misissuititsineq aallartipparput.

Inunnik isumaginninnerup iluani aamma pisorpassuaqarpoq. Utoqqaat, siusinaarlutik pisartagallit, innarluutillit ilaqutariillu atugaat pitsanngorsarniarlugit iluarsartuussinerit ingerlapput.

Meeqqat inuusuttullu atugaat immikkut isiginiarlugit iliuuseqartitsinerit ukiuni arlaqalersuni ingerlassimalerpagut. Pitsaanusumik ingerlatserusulluta nalilersuiffiusumik Sisimiuni upernaq kingulleq ataatsimeersuartitsisoqarpoq qulequtserneqartumik ”Ilaqutariit Nukittuut”.

Ilaqutariit meerallit atugaat oqilisaaffiginiarlugit suli annerusumik suliniarnerusariaqalerpugut. Inooqatigiinnitsinni immitsinnut akisussaaffeqatigiinnerulluta aammalu susassareqatigiinnerulluta inuusariaqalerpugut. Aningaasarpassuit inuunerluutinut matooraatitullusooq atortarpagut uffa tamatta ataasiakkaarluta akisussaassuseqarnerusumik inuuneqalerutta siunertanut allanut siuariartuutaanerusussanut atorneqarsinnaagaluartut.

Inuunerinnerulerumalluta iliuuseqarnerulertariaqarpugut. Timersorneq aqutissaavoq pitsaasoq aammali anersaakkut imminut paarinissaq pingaaruteqarluinnartuuvoq. Qaamasumik, qiimasumik, ammasumik, ataqqinnittumik tatiginnittumillu pissuseqarneq peqqisumik oqimaaqatigiissumillu inuuneqarniassagaanni pisariaqarluinnartuupput.

Tamatta ulloqartarpugut taarsiorfiusunik qungujunninnguarlu artorsaaterpassuarnik oqiliallatsitsisarpoq.

”Qungjunnerup killittaraanga – pilluaammersingaartarlunga – kiinnap saamasup saaffigigaanga – takugakku nuannaarpunga.” Aavaat – Johan Kleist – taama ilaatigut taalliorlunilu erinniorpoq.

Tamanguassi ukiumi qaangiuttumi qutsavigalusi, ukiumilu nutaami peqqinnermik angusaqarluarnissamillu kissaallusi qamannga pisumik ukiortaami pilluaritsi.

Qanortoq Guutip nunarput sernigiliuk.